

**CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO**

OPŠTA GIMNAZIJA

Predmetni program

SOCIOLOGIJA

III razred

Podgorica
2020.

Sadržaj

A. NAZIV PREDMETA.....	3
B. ODREĐENJE PREDMETA	3
C. CILJEVI PREDMETA	4
D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA.....	5
E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA.....	6
F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA	14
G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I DAROVITIM UČENICIMA.....	16
H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA	16
I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA.....	18

A. NAZIV PREDMETA

SOCIOLOGIJA

B. ODREĐENJE PREDMETA

Sociologija kao društvena nauka pruža znanja o društvu kao totalitetu. Kroz predviđene sadržaje potrebno je da učenici/učenice¹ shvate složenost, povezanost i međuzavisnost društvenih pojava koje čine društvenu stvarnost. Učenici kroz nastavu Sociologije stiču znanja koja im omogućavaju da smjeste sebe i ljude oko sebe u određeni društveni kontekst, tj. uoče međusobnu povezanost pojedinca, društva i kulture. Dobijanjem informacija iz više izvora, učenici unapređuju sposobnost formiranja kritičkog stava prema društvenim grupama, institucijama, organizacijama, tvorevinama i procesima. Kroz predviđene sadržaje, kritički promišljaju, prosuđuju o podacima i informacijama, stiču sposobnost da analiziraju i povezuju i dublje razumiju kulturu, vrijednosti i norme, devijantne oblike ponašanja, agresiju i nasilje, različite oblike vjerovanja, pojam rada i radne sredine, socijalni život i različitosti u društvu. Sociologija svakom pojedincu omogućava da prepozna, razumije i objasni mehanizme društvenih pojava, kako bi doprinio životu u zajednici, prepoznao i našao svoju ulogu u istoj. Takođe, utiče na formiranje stavova i ovladavanje vještinama i kompetencijama potrebnim za život i participaju u demokratski uređenom multikulturnom, multikonfesionalnom društvu, kao i brojnim izazovima, prožetim prije svega u crnogorskom, a potom i globalnom savremenom društvu. To znači da predviđenim programom Sociologije, neće biti samo omogućeno da se u obrazovno-vaspitnom procesu istaknu bitni rezultati uvida u istorijski kontekst svih razvojnih, političkih, ekonomskih, kulturnih i drugih procesa, i sa te i drugih pozicija, percipira globalno savremeno društvo, već će kao predmetni program otvarati brojne mogućnosti, analize, tumačenja, objašnjenja crnogorskog društva. Na taj način se ostvaruje konkretnost, jer promišljanje o društvenim pojavama neće biti zarobljeno i opterećeno akademskim teoretskim izučavanjem. Učenicima se pruža životvornost pulsirajuće, dinamične i privlačne naučne discipline i dubinska primjenjivost tzv. sociološka imaginacija na aktuelne i aktivne izazove današnjice, ali i za futuristički pristup, prije svega, humanističkim ciljevima društva. Sociologija će omogućiti da učenici kultivišu i unapređuju odnos prema međunarodnim integracijama, sistemu modernog građanskog života, otvorenom društvu, vladavini prava i pravnoj državi, političkoj demokratiji, pluralizmu kultura i religija.

U nastavi Sociologije teorijska znanja se prepliću sa različitim metodama i tehnikama istraživanja što učenike osposobljava da koriste osnovne tehnike i metode za istraživanje različitih društvenih pojava na adekvatnim uzorcima. To učenicima daje mogućnost da aktivno stiču znanje, uspostavljaju neposredan dodir sa društvom u kojem žive i kroz proces sopstvenog istraživanja doprinose razvoju sopstvenih vještina.

a) Priroda i namjena predmetnog programa

¹ U daljem tekstu **učenik**. Shodno tome, svi izrazi koji se u ovom Programu koriste za fizička lica u muškom rodu, obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

Predmet Sociologija pripada opšteobrazovnoj grupi predmeta u gimnazijama.

b) Broj časova za realizaciju nastave

Razred	Sedmični broj časova	Ukupni broj časova	Obavezni dio (80-85%)	Otvoreni dio (15 - 20%)	Teorijska nastava (TN)	Vježbe i ostali vidovi nastave
III	2	72	57	15	36	36

Nastavni predmet se izučava u gimnaziji u III razredu, sa po dva časa sedmično. Otvoreni dio programa predviđen godišnjim fondom (15%) realizovaće se na osnovu interesovanja učenika i kroz saradnju sa lokalnom zajednicom. Predlažemo da se 36 časova (50 % od ukupnog vremena) posveti realizaciji novih sadržaja, učenju novog, a 36 časova (50 %) drugim oblicima i aktivnostima učenika: samostalni ili grupni rad učenika, diskusija, kreativni i istraživački radovi, analize, prezentacije, ocjenjivanje, eksperimenti, igranje uloga, kvizovi... .

C. CILJEVI PREDMETA

Ciljevi predmeta Sociologija su da učenici:

- povežu sociološka znanja sa znanjima iz drugih naučnih područja;
- razvijaju sposobnost da *sociološki misle*, uočavaju, prepoznaju, razumiju i objasne mehanizme društvenog života, ovladaju fundamentalnim pojmovnim aparatom za razumijevanje društvenih pojava i raspoložu primjenljivim i funkcionalnim znanjima, kako bi poboljšali svoje mjesto i ulogu u zajednici;
- razvijaju sposobnost formiranja stavova i ovladaju vještinama i kompetencijama potrebnim za život i participaciju u demokratski uređenom multikulturalnom, multikonfesionalnom crnogorskom, a potom, i globalnom savremenom društvu;
- stiču znanja o osnovnim sociološkim pojmovima i metodološkim postupcima;
- razviju smisao za vrednovanje društvenih pojava u privatnom i društvenom prostoru;
- razvijaju sposobnost kritičkog razmišljanja i zastupanja kritičkog stava prema društvenim grupama, institucijama, tvorevinama i procesima;
- razumiju i formiraju autonomni sistem vrijednosti u skladu sa univerzalnim vrijednostima pravde, istine, slobode, poštenja, humanosti i lične i kolektivne odgovornosti;
- shvate značaj razvoja sopstvene ličnosti, svijest o svom identitetu i odgovornosti;
- identifikuju oblike društvene nejednakosti (ekonomske, rodne, klasne, etničke);
- razvijaju sposobnosti za uočavanje i razumijevanje socioloških problema;
- razvijaju komunikativnosti, toleranciju, empatiju i kulturu argumentovanog dijaloga, sposobnosti prepoznavanja društvenih predrasuda, stereotipa, netrpeljivosti, isključivosti, nacionalističkih ideala, ksenofobije, homofobije, rodne nejednakosti, nepotizma, lokalizma itd.
- razumiju i poštuju različite političke, kulturne, vjerske i sveukupne društvene vrijednosti;
- formiraju stav o racionalnom i razumnom korišćenju prirodnih resursa;
- razvijaju mehanizme za izgradnju društva socijalne pravde i jednakosti;

- kultivišu i unapređuju odnos prema međunarodnim integracijama, sistemu modernog građanskog života, otvorenom društvu, vladavini prava i pravnoj državi, političkoj demokratiji, pluralizmu kultura i religija;
- razvijaju logičko i kritičko mišljenje i sposobnost uočavanja uzročno-posljedičnih veza u društvu;
- samostalno dolaze do određenih saznanja i oblikuju pozitivan odnos prema društvu;
- nauče da stečena znanja funkcionalno primjenjuju.

D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Sadržaji u predmetnom programu Sociologija koreliraju sa nastavnim predmetima: Sociologija kulture, Pojedinaac u grupi, Filozofija, Psihologija, Istorija, Geografija, Preduzetništvo, Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, Biologija, Etika, Logika, Građansko obrazovanje, Matematika, Statistika, Fizika, Likovna umjetnost, Umjetnosti i vizelne komunikacije, Debata, Komunikologija, Evropske integracije.

Pored doprinosa ostvarenju ishoda bliskih predmeta, Sociologija treba da doprinese realizaciji međupredmetnih tema: Globalizacijski tokovi, Lični i socijalni razvoj, Učenje o aktivnom građanstvu, Medijska kultura, Upotreba informacionih tehnologija, Kritičko mišljenje, Obrazovanje za i o ljudskim pravima, Klimatske promjene, Zelena ekonomija, Zaštita životne sredine, Vrednovanje i planiranje prostora-održivi gradovi i naselja, Biodiverzitet, Zdravstveno obrazovanje i vaspitanje i Preduzetničko učenje.

Sadržaji predviđeni programom Sociologija, kao što su: *pravna država, demokratija, porodica, kultura* pogodni su za realizaciju međupredmetne teme Obrazovanje za i o ljudskim pravima. Povezanost programa Sociologija sa programom Filozofija i Etika je moguće ostvariti kroz bavljenje fundamentalnim problemima: *egzistencija, znanje, realnost, obrazovanje, moral, norme, uklapanje identiteta u širi društveni kontekst*. Obrazovno- vaspitne ishode u predmetu Psihologija: *individualne razlike i sposobnosti, ličnost i njene karakteristike, tolerancija, emocije, rješavanje konflikata, kao i teme vezane za proces socijalizacije i razvoj ličnosti*, značajno će doprinijeti ostvarenju ishoda učenja u programu Sociologija. Sadržaji predviđeni predmetima Debata i Evropske integracije sa programom Sociologija se mogu realizovati kroz sljedeće sadržaje: *besjedništvo, aktivno slušanje, razvijanje kritičkog mišljenja, usvajanje principa multikulturalnog društva i globalizacije, učenje o jedinstvu u različitosti, društvo utemeljeno na znanju, globalni demokratski tokovi*. Povezanost predmeta Komunikologija sa programom Sociologija moguće je realizovati kroz sadržaje kao što su: *poslovna kultura, poslovni bonton i komunikacijski procesi*. Teme/sadržaji u predmetu Preduzetništvo, kao što su: *rad, svojina, menadžment, proizvodni odnosi i reflektovanje na društvenu nejednakost* možemo korelirati sa sadržajima u programu Sociologija.

E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da razumije razloge nastanka sociologije, svrhu i ciljeve opšte nauke o društvu.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenici će moći da:

- opišu kako je čovjek kao društveno biće bio predmet proučavanja kroz istoriju i, shodno, tome razlikuje predistoriju od istorije sociologije;
- navedu razloge nastanka sociologije kao nauke i objasni ključne pojmove;
- prepoznaju svrhu sociologije i njene zadatke kao nauke i kao nastavnog predmeta;
- opišu pojam *sociološke imaginacije*;
- identifikuju pojam *društva* i najvažnije oblike društvenog života i prepoznaju oblike društvenosti kroz interesovanja i tumačenja brojnih mislilaca koji su doprinijeli konstituisanju sociologije;
- prepoznaju prednosti sociologije u odnosu na druge društvene nauke;
- prepoznaju predmet proučavanja mikro i makro sociologije, nabroje i opišu pojedinačne discipline sociologije;
- prepoznaju društveno djelovanje, ponašanje i odnose;
- navedu razlike sociologije i drugih nauka u primjenljivosti univerzalnih naučnih principa;
- objasne karakteristike sociološkog metoda;
- nabroje i klasifikuju faze sociološkog istraživanja;
- navode i raščlane osnovne istraživačke tehnike;
- demonstriraju i istraže principe sprovođenja istraživačkih tehnika;
- navode argumente o prednostima i nedostacima različitih istraživačkih tehnika.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

društvo, predmet sociologije, konstituisanje sociologije kao nauke, mislioci, svrha sociologije, društvo u totalitetu, *sociološka imaginacija*, društvene pojave, procesi, tvorevine, sociološke discipline, metod, tehnike u istraživanju.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- upoređuju teorije mislilaca starog i srednjeg vijeka kao preteča sociologije;
- diskutuju o razlogu nastanka sociologije;
- vrednuju najvažnije oblike društvenosti i društvenog života;
- diskutuju na temu šta sociologija omogućava kao opšta nauka o društvu;
- čitaju tekstove o pojmovima: društvo, sociologija, metod u sociologiji;
- kritički vrednuju poziciju sociologije i poziv sociologa;
- uočavaju različite interpretacije i poimanja društvenih pojava, društvenosti i uspostavljaju odnos prema oblicima naučnog znanja;
- diskutuju o svrsi sociologije;
- obrazlažu sopstveno zapažanje o ciljevima i mogućnostima praktične uloge sociologije;
- diskutuju na temu: *Sociološka imaginacija*;
- istražuju uslove za primjenjivost socioloških metoda;
- klasifikuju istraživačke tehnike;

- pišu nacrt plana istraživanja;
- vrše istraživanje u školi o određenim aktuelnim temama.

c) Broj časova realizacije (3 + 1 + 2).

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da analizira društvenu strukturu kao sistem odnosa među ključnim elementima od kojih je sastavljena.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenici će moći da:

- objasne pojam društvene strukture kao sistem odnosa među ključnim elementima od kojih je sastavljena – društvene grupe i društvene institucije i organizacije;
- odrede pojam društvene strukture kroz dimenzije i fundamentalne funkcije globalnog društva;
- projektuju pojmove i značaj društvene uloge, položaja-statusa i društvenih odnosa među njima;
- objasne značaj društvenih grupa i principe njihove klasifikacije, prepoznaju svoje mjesto, ulogu i mogućnosti u njima;
- analiziraju najvažnije statusne, funkcionalne i prostorne grupe;
- objasne pojmove etničkih zajednica i razumiju njihove razvojne istorijske, kulturološke uslove i karakteristike;
- objasne sociološko određenje porodice, njene istorijske oblike i osnovne funkcije;
- ocijeni značaj braka i srodstva;
- projektuju alternative porodice i braka;
- istraže uzroke devijantnih oblika ponašanja u porodici;
- vrednuju značaj društvenih institucija, podjelu institucija, prioritete društvenog interesa;
- razlikuju pojam *države* od pojma *društva*;
- razumiju mehanizme sistemskog djelovanja u obrazovnim, zdravstvenim, odbrambenim ustanovama i institucijama;
- analiziraju tipove državne vlasti i način funkcionisanja savremene države;
- uporede odnos pravo – država;
- objasne pojam *politike* kroz istorijski razvoj društva i određenje države kao političke i pravne institucije;
- tumače pojam, svrhu i ciljeve djelovanja političkih partija, kao i civilnog sektora;
- navedu osnovno tumačenje odrednice *zoon politikon*;
- prepoznaju značaj političkog djelovanja;
- objasne principe demokratskog konstruisanja političkog ambijenta;
- prepoznaju pojmove *socijalne pravde*, *vladavine prava*, tzv. *ljevice*, *desnice*, *centra*, *umjerenog centra* i osnovnih političkih preokupacija modernog društva;
- odrede uzroke nastanka ideologije i različitih ideologija u istorijskom kontekstu;
- navedu razliku između političkih partija i društvenih pokreta;
- opravdaju ulogu i mogućnosti koje nudi NVO sektor;
- objasne pojam ideologije i različite ideologije u istorijskom kontekstu;
- ilustruju osnovne principe i modele slojno-vertikalne podjele strukture društva;
- kritikuju osnovne karakteristike kasti, klasa, staleža i slojeva;
- odrede uzroke društvene nejednakosti, društvene stratifikacije i pauperizacije;
- identifikuju i pokažu društvenu moć kao posljedicu društvenih nejednakosti;
- odrede uzroke podjele svijeta na bogata društva, društva u razvoju, odnosno zemlje „trećeg

svijeta“;

- objasne pojam svojine, njene istorijske razvojne oblike i povezanost sa društvenom moći;
- obrazlože značaj strategije nacionalnih međunarodnih institucija po pitanju suzbijanja siromaštva;
- ilustruju odnos tzv. potrošačke korpe i prosječne zarade;
- prepoznaju proces marginalizacije određenih društvenih grupacija.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

stuktura, sastav, društveni položaj, društvena uloga, status, društvena pokretljivost, društvene grupe, porodica, brak, devijantni oblici ponašanja, nasilje u porodici, etničke zajednice, kolektivni i nacionalni identitet, država, oblici vladavine, demokratija, vladavina prava, pravna država, politika, političke partije, društveni pokreti, civilni sektor, ideologija, društvena nejednakost, stratifikacija, raslojavanje, pauperizacija, siromaštvo, potrošačka korpa, minimalna cijena rada, svojina, društvena moć, oblici društvene moći, kasta, klasa, stalež, sloj.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- navode primjere za razlikovanje pojmova *strukture* i *sastava*;
- diskutuju o ulogama koje imaju u društvu;
- identifikuju društvene položaje u strukturi društva;
- izvode zaključak kojim društvenim grupama pripadaju i na koji način;
- gledaju film o nasilju u porodici;
- razgovaraju o mehanizmima zaštite porodice i braka;
- grupišu institucije u kojima mogu naći određena rješenja za svoje potrebe;
- ocjenjuju karakteristike institucija i parametre klasifikacije;
- navode primjer važnosti pojedinih institucija i način pospješivanja njihovog kvaliteta i funkcionalnosti;
- navode argumente o značaju civilnog sektora u savremenom društvu;
- vrše istraživanje u školi o uzrocima društvene nejednakosti;
- gledaju film o siromaštvu i predlažu rješenje ovog društvenog problema;
- iznose stavove o uzrocima koji dovode do nejednakosti u društvu;
- pripremaju prezentaciju i projektuju narod i naciju u budućnosti;
- istražuju o promjenama koje su nastale u savremenoj porodici i braku;
- diskutuju o društvenim nejednakostima i socijalnim razlikama u državi (Crnoj Gori)/svijetu;
- kritikuju raspodjelu novca u društvu i distribuciju moći;
- pronalaze razlike i sličnosti između različitih tipova moći;
- pišu referat o politici i ideologiji;
- debatuju o društvenim pokretima i NVO inicijativama globalnih razmjera;
- gledaju film o političkom djelovanju i društvenom aktivizmu.

c) Broj časova realizacije (8 + 3 + 4).

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni osnovne dimenzije društvenog života.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenici će moći da:

- prepoznaju pojam *rada* kao osnovni fenomen ljudskog postojanja;
- nabroje različita tumačenja rada i klasifikuju podjelu rada;
- uočavaju razlike između rada i društvenog djelovanja;
- navedu značaj profesionalne orijentacije, prepoznaju benefite i druge karakteristike profesionalnog rada;
- utvrde uzroke nezaposlenosti i diskriminacije u radu;
- analiziraju značaj, ulogu i način djelovanja sindikata;
- analiziraju uslove rodne (ne)ravnopravnosti na tržištu rada;
- obrazlože značaj preduzetništva kao značajne djelatnosti;
- identifikuju različite razvojne perspektive društva i shodno karakteristikama pojedinih historijskih faza po tehnološkom kriterijumu, procijene benefite i dalje razvojne šanse;
- objasne pojam slobodnog vremena i osmisle načine ispunjavanja dokolice;
- uporede različita određenja pojma kulture, funkcije kulture, kao i suštinske razlike osnovnih elemenata kulture;
- razumiju pojmovna određenja o normativnom i vrednosnom oblikovanju društvenog života;
- prepoznaju i pokažu značenje simbola i simbolički karakter kulture;
- identifikuju različite vrste potreba i objasne odnos kultura potreba i kulturne potrebe;
- projektuju različite tipove kultura – kulturni pluralizam;
- opišu odnos kultura – civilizacija;
- objasne pojam *multikulturalizam*;
- prepoznaju uzroke i odlike masovne kulture i ilustruju pojmove kiča i šunda;
- identifikuju uticaj masovnih medija;
- objasne pojmove kulturni identitet i kulturnu raznovrsnost;
- ocijene oblike supkulturnog i kontrakulturnog djelovanja;
- opišu ključne karakteristike globalizacije;
- opravdaju kulturu kao viši nivo razvoja ljudskog roda, naročito kroz duhovne dimenzije i stvaralaštvo – umjetnost;
- prepoznaju ulogu umjetnosti u kultivisanju i oplemenjivanju čovjeka;
- odrede pojam, vrste, funkcije i faktore socijalizacije;
- izdvoje faktore hominizacije;
- ocijene značaj i ciljeve humanističkog obrazovanja i vaspitanja, rada na sebi;
- riješe problem prepoznavanja razlika i različitosti u mjeri u kojoj one ne ugrađavaju druge i sistem;
- objasne pojam religije kao važnog oblika društvene svijesti;
- raščlane pojmove vjere i religije;
- uporede najvažnije svjetske religije, njihove karakteristike i uticaj;
- objasne historijski kontekst razvoja jevrejstva, hrišćanstva, budizma i islama, kao i osnovna obilježja monoteizma;
- analiziraju ulogu sekta, funkciju i ciljeve sektaškog organizovanja;
- ocijene tendencije sekularnog društva.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

rad, podjela rada, profesionalna orijentacija, uzroci nezaposlenosti, diskriminacija u sferi rada, sindikat, preduzetništvo, menadžment, tehnika i tehnologija, slobodno vrijeme, dokolica, kultura, simbolički

karakter kulture, norme i vrijednosti, multikulturalizam, tradicija i progres, masovna kultura, kič, šund, supkultura, kontrakultura, kulturni identitet, mas-mediji, civilizacija, socijalizacija, izvori socijalizacije, agensi socijalizacije, globalizacija, obrazovanje, tolerancija, politika, političke partije, ideologija, društveni pokreti, civilni sektor, religija, funkcije religije, jevrejstvo, hrišćanstvo, budizam, islam, sekte, sekularizacija.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- navode primjere društvene podjele rada;
- analiziraju karakter i značaj profesionalne orijentacije i profesionalnog rada;
- iznose stavove o uzrocima konflikata, nezaposlenosti i diskriminacije u procesu rada;
- kritički preispituju moć sindikata i menadžmenta;
- diskutuju o nezaposlenosti i mogućnostima zapošljavanja;
- istražuju statističke podatke o rodnoj zastupljenosti u procesu rada;
- nabrajaju asocijacije na pomen riječi *kultura*;
- pišu esej o bitnim određenjima kulture;
- diskutuju o odnosu kulture i civilizacije;
- diskutuju o osnovnim normama i vrijednostima, simbolima, zapovijestima i preporukama tradicije;
- iznose stavove o osnovnim vrijednostima progresu;
- argumentovano raspravljaju o funkciji i uticaju mas-medija;
- iznose stavove o kiču i šundu;
- uočavaju prisutnost kiča u svim sferama društvenog života;
- pišu esej o procesu socijalizacije i njenim agensima;
- debatuju o uticaju porodice u formiranju ličnosti;
- čitaju o društvenim uslovima socijalizacije i individualnim slobodama;
- kritički vrednuju društvene uticaje u sferi obrazovanja;
- dokazuju o prednostima organizovanog slobodnog vremena;
- istražuju Internet i nalaze filmove o religiji;
- iznose stavove o funkciji religije u savremenom društvu;
- kritički preispituju religijske pozicije sa stanovišta nauke i modernog društva;
- čitaju svete knjige pojedinih svjetskih religija;
- istražuju različite izvore literature o sektama.

c) **Broj časova realizacije** (10 + 6 + 5)

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da istražuje izazove savremenog društva.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenici će moći da:

- objasne pojam socijalne patologije, devijantnog ponašanja i društvenog nadzora;
- navedu uzroke nastanka i mehanizme djelovanja subjekata terorizma i mogućnost kolektivne zaštite;
- navedu mehanizme trgovine ljudima i osposobe se za prepoznavanje modela manipulacije;
- razumiju korupciju i organizovani kriminal, prepoznaju načine ispoljavanja;
- diskutuju o problemima sa kojima se suočavaju zavisnici od psihoaktivnih supstanci;

- demonstriraju negativan uticaj koji korisnici psihoaktivnih supstanci projektuju na cjelokupno društvo;
- analiziraju atrofiju društvenih progresivnih kapaciteta pod teretom bolesti zavisnosti;
- raščlane oblike maloljetničke delinkvencije;
- izvode zaključak o svim vrstama urušavanja moralnih vrijednosti i uočavaju štetne posljedice takvih procesa;
- objasne tekovine savremene demokratije i pogubno djelovanje svih oblika mržnje i diskriminacije;
- istraže mehanizme i posljedice destruktivnog ponašanja i urušavanja društvenog poretka;
- istraže mehanizme ispoljavanja i razlikuju različite vrste nasilja;
- ocijene uzroke vršnjačkog nasilja i prepoznaju mogućnosti preventivne društvene reakcije;
- istraže mehanizme i vrste nasilja u porodici, upoznaju metode zaštite;
- istraže posljedice konfliktnih situacija i navode preporuke za njihovo rješavanje;
- uporede standardizovani govor i druge vrste javne verbalne i neverbalne komunikacije u odnosu na govor mržnje;
- identifikuju pojam mobinga i upoznaju mogućnosti zaštite od mobinga;
- objasne pojam demografije i ključne sfere interesovanja te naučne discipline;
- izdvoje najbitnije procese i probleme koji prate savremeno društvo po pitanju biološko reproduktivne funkcije;
- istraže šta su migracije, populaciona politika, identifikuje razloge svih vrsta migracija, prepozna kulturološke i demografske posljedice;
- ilustruju posljedice društvenih promjena izazvanih migracijama;
- navedu argumente o benefitima savremene nauke, tehnike i tehnologije i da u kontekstu doprinosa društvu uoče granicu, mjeru preko koje počinju potencijalno ili direktno štetni uticaji;
- pretpostave da sve što je novo ne mora nužno biti i dobro;
- obrazlože potencijalne neželjene posljedice genetičkog inženjeringa, ekspanzije informacionih tehnologija i okretanje alternativnim izvorima energije;
- procijene globalne i lokalne posljedice usljed ekološkog deficita;
- navede posljedice podjele svijeta po ekonomskoj moći;
- uporede odnos bogatih i siromašnih po osnovnim indeksima proizvodnje i potrošnje društvenih dobara;
- navedu primjere podjele pojedinih društava na bogate, srednju klasu i siromašne i shodno tome, uoče broj pripadnika srednjeg sloja kao osnovni parametar razvoja društva;
- odrede uzroke siromaštva i uporede strategije nacionalnih i međunarodnih institucija za suzbijanje siromaštva;
- ilustruju odnose tzv. potrošačke korpe i prosječne zarade;
- izdvoje ekonomske i druge uzuse tržišta rada;
- ocijene globalizacijske trendove;
- kritikuju proces postvarivanja čovjeka;
- kritikuju robovlasnički poredak kao društveno-ekonomsku formaciju i robovanja kapitalu i interesima unutar potrošačkog društva.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

socijalna patologija, devijantno ponašanje i društveni nadzor, bolesti zavisnosti, alkoholizam, narkomanija, kockanje, internet-zavisnost, prostitucija, samoubistvo, razbojništvo, organizovani kriminal, maloljetna delinkvencija, moral, degradacija moralnih vrijednosti, diskriminacija, trgovina ljudima, terorizam, korupcija, nasilje u porodici, vršnjačko nasilje, nasilje putem interneta, ličnost nasilnika, konflikti, govor mržnje, mobing, fenomen „bijeke kuge“, migracije, populaciona politika,

demografska struktura društva, genetički inženjering, genetski modificirana hrana, kloniranje, odnos bogatih i siromašnih, duhovne naspram materijalnih vrijednosti, akumulacija kapitala, beskućništvo, životni standard, civilni sektor, moderno ropstvo, kreditno zaduženje, alijenacija... !

b) Sadržaji/pojmovi

Učenici:

- čitaju tekstove o pojmu socijalne patologije i devijantnog ponašanja;
- osmišljavaju mogućnosti društvenog nadzora;
- prezentuju o uzrocima samoubistva, prostitucije i razbojništva;
- kreiraju socijalni eksperiment vezan za kockanje, alkoholizam i diskriminaciju;
- vrednuju kvalitet tekstova o terorističkom djelovanju i analiziraju ih;
- diskutuju o dokumentarnim filmovima o trgovini ljudima;
- diskutuju o zakonu o korupciji i komentarišu rezultate istraživanja vezane za korupciju;
- diskutuju o filmu o organizovanom kriminalu;
- navode prednosti razgovora sa bivšim zavisnicima i predstavnicima NVO;
- diskutuju o ispovijestima zavisnika;
- diskutuju o zakonu o diskriminaciji;
- vrše istraživanje o svim oblicima nasilja;
- diskutuju o filmu o vršnjačkom nasilju i nasilju u porodici;
- primjenjuju igranje uloga–interpretacija vršnjačkog nasilja;
- upoređuju novinske tekstove u kojima se govori o nasilju;
- osmišljavaju zaštitne mjere u društvu;
- diskutuju o tekstovima u kojima prepoznaju govor mržnje;
- vrednuju kvalitet filmova o mobingu;
- navode primjere statističkih podataka i pokazatelja zvaničnih istraživanja po pitanju “bijele kuge” odnosno, negativnog indeksa prirodnog priraštaja;
- gledaju film o migracijama;
- projektuju razloge migracija i ilustruju mehanizme populacione politike pomoću kojih bi se usporili migracioni procesi koji u velikoj mjeri remete demografsku strukturu društva;
- diskutuju o dostignućima nauke, tehnike i tehnologije;
- navode primjere štetnih posljedica u pojedinim oblastima ljudskog djelovanja;
- uoče fizičke, duhovne i moralne implikacije genetičkog inženjeringa, a naročito genetički modificirane hrane i teorijske opcije kloniranja ljudi;
- opisuju da sve što je savremeno, nije nužno i dobro;
- diskutuju o nuklearnoj energiji;
- ilustruju odnos bogatih i siromašnih kroz primjere;
- navode argumente protiv bacanja hrane i daju preporuke za rješenje problema;
- određuju uzroke i daju preporuke za rješenje problema beskućništva;
- istražuju o odnosu životnog standarda i refleksije na različite mogućnosti u društvu;
- kreiraju ulogu i mogućnosti civilnog sektora;
- čitaju tekstove o slobodi i ropstvu (Džordž Orvel);
- diskutuju o dokumentarnom filmu – prezentaciji o modernom ropstvu (K. Bales);
- određuju uzroke pojave jeftine radne snage i otvaranje proizvodnih pogona u zemljama trećeg svijeta.

c) Broj časova realizacije (14 + 6 + 6).

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će moći da prosuđuje o savremenom crnogorskom društvu i sociološkim aspektima strateških oblasti u razvoju Crne Gore.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenici će moći da:

- objasne aktuelne orijentacije crnogorske politike ka evroatlantskim integracijama;
- raščlane osnovne razvojne determinante strateški ključnih privrednih grana;
- procijene odnos Sjevera i Juga Crne Gore u pogledu prostorne organizovanosti i specifičnosti fundamentalnih razvojnih potencijala;
- istraže fenomen prisilnih i drugih migracija;
- navedu značaj informatičkih tehnologija i uočavaju mjesto Crne Gore u sistemu umreženih asocijacija i institucija;
- projektuju položaj Crne Gore u regionalnom, političkom, kulturološkom i ekonomskom smislu;
- navedu posljedice procesa dominacije svjetskih trendova i profitabilnih politika multinacionalnih kompanija i velikih ekonomskih sistema;
- uporede sudar tradicionalnih vrijednosti i zahtjeva modernog društva;
- uporede dobre i loše strane globalizacije;
- predlože mogućnosti otklona od loših tendencija i pritiska uzusa svjetskog tržišta;
- ocijene vrijednost i značaj očuvanja nacionalne kulture i identiteta;
- diskutuju o aktuelnim obrazovnim politikama i položaju omladine;
- identifikuju ulogu mladih u savremenom društvu po pitanju obaveza, dužnosti i sveukupnog doprinosa;
- opišu odnos države prema statusnim pitanjima obrazovanja i zaposlenja odnosno, društvenog angažmana mladih u sferi rada;
- navedu posljedice fenomena *odliva mozgova*;
- prepoznaju raskorak ličnih afiniteta, želja i pragmatizma kojeg zahtijeva kapitalističko društvo;
- ocijene vrednosni imperativ: *Doprinos društvu je mjera ličnih vrijednosti*;
- ocijene i opravdaju omladinski aktivizam;
- obrazlože negativnost konformističkog stava;
- preporuča kakav bi odnos ekonomije i ekologije trebalo da bude i strateške prednosti u političkoj podršci jednoj i drugoj oblasti;
- procjenjuju koliko je i kojim mehanizmima realizovana ideja „Ekološke Crne Gore“;
- izdvoje vrednosne i funkcionalne pozicije ideala *ekološke države* i prilika koje projektuje crnogorska stvarnost.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

evroatlantske integracije, aktuelne orijentacije crnogorske politike na putu ka EU, prisilne migracije, održivi razvoj, informaciona tehnologija u Crnoj Gori, urbana i ruralna organizovanost i populaciona politika, otvorenost Crne Gore prema promjenama u sferi međunarodne politike, ekonomije, kulture, obrazovni sistem u Crnoj Gori, odliv mozgova, Crna Gora ekološka država –ideal i/ili stvarnost, ekonomija i ekologija, sudar modernog i tradicionalnog društva, globalizacija, nacionalna kultura i identitet, položaj omladine u crnogorskom društvu, angažman mladih, omladinski aktivizam, konformizam.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju postojeće stanje Crne Gore u domenu politike EU i razvojnih perspektiva;
- argumentovano razmatraju različite potrebe, životni standard i potencijale urbanih i ruralnih područja;
- procjenjuju status Crne Gore u pogledu regionalne saradnje i podrške razvojnim strategijama;
- upoređuju tradicionalnu Crnu Goru i nove razvojne procese;
- argumentuju, razmatraju i vrednuju snagu i uticaj svjetske političke, ekonomske i vojne elite;
- procjenjuju ekološku stvarnost Crne Gore i na osnovu nje procjenjuju da li je ispunjen ideal Ekološke države Crne Gore;
- analiziraju postojeće modele obrazovanja;
- upoređuju tradicionalnu i reformisanu školu i procjenjuju sopstvena postignuća;
- argumentuju vrednovanje obrazovanja i mogućnosti samoostvarenja u datim društvenim okolnostima;
- čitaju i analiziraju tekst: *Omladina kao društvena zagonetka*;
- diskutuju o rješenjima za bolji institucionalni tretman mladih;
- procjenjuju motivacione postupke za pospješivanje rada i kvalitetniju saradnju među različitim generacijama;
- analiziraju upotrebljivost prirodnih potencijala, očuvanja zdravog životnog prostora i mogućnosti valorizacije netaknute prirode na nivou turističke ponude;
- analiziraju mjere za poboljšanje uslova unutar razvojnih perspektiva prirodnih resursa i efikasnog rješavanja ekoloških problema u Crnoj Gori;
- organizuju debatu *pro e contra*: Crna Gora ekološka država–ideal ili stvarnost;
- istražuju Internet i nalaze kratke filmove, video klipove, novinske članke o kontroli i zaštiti od radijacija na lokalnom i globalnom nivou.

c) **Broj časova realizacije** (2 + 1 + 2).

F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA

Opšte didaktičke preporuke

Nastavnik u ostvarivanju ciljeva predmeta uz obavezni sadržaj, uočava zainteresovanost učenika za obradu posebnih tema iz nastavnog programa koji je namijenjen za izborni program. Pri obradi izbornih tema, posebnu pažnju usmjerava na objašnjenje i usvajanje znanja o crnogorskom društvu kroz komparativni pristup sa modernim, demokratskim i razvijenim društvima, a posebno sa društvima u tranziciji.

Nastavnik podstiče interakciju sa učenicima, kao i interakciju među učenicima; povezuje gradivo sa postojećim vanškolskim znanjima i iskustvima učenika, otvara mogućnost da učenik postavlja pitanja i istražuje. Sociološki pojmovnik proširuju i obrazlažu sekundarnim izvorima (statistički godišnjak, istraživanje agencija...), interpretacijama članaka iz sredstava informisanja, periodike, odlomcima iz stručne literature, istraživačkih radova itd. Nastavnik podstiče učenika da proučava sociološke probleme i približava ih pitanjima koja su bliska svakodnevnom životu i iskustvima učenika, a ujedno podstiče njihovu samostalnost, timski rad, tj. zainteresovanost učenika da samostalno tragaju za

informacijama i znanjima i uspostavljaju kritički odnos prema njima, a u konačnom, na sociološki način razumiju i objasne ključne aspekte sopstvenog, crnogorskog društva.

Nastavnik upućuje na pravilan izbor didaktičkih metoda u proučavanju sociologije, koje omogućavaju da učenik u najvećoj mjeri bude aktivan (radioničarski pristup, rad u grupama, debata, igranje uloga, učenja putem otkrića, analiza udžbeničkog teksta, pretraživanje baze podataka, istraživanje u medijateci, formiranje i korišćenje lične datoteke, grafički prikaz, gost na času–stručnjak za predmetnu temu ili korisnik usluga ili drugo lice koje će prisustvom na reprezentativan način upotpuniti obradu teme (npr. bivši zavisnik pri obradi narkomanije, uloga kritičara TV i drugih medijskih sadržaja, izrada plakata i poruka, izrada mini projekta, socijalni eksperiment, izrada i analiza eseja...) što omogućava visok stepen samostalnosti i inicijativnosti učenika.

Nastavnicima se preporučuje da sa učenicima što češće diskutuju o brojnim temama kao i da koriste primjere i podatke konkretnih socioloških istraživanja. Učenicima treba omogućiti da u okviru škole ili lokalne zajednice organizuju interno sociološko istraživanje na neku od tema koju oni predlože, odnosno, za koju su zainteresovani (npr. Stavovi mladih o obrazovnom sistemu, Mladi i slobodno vrijeme, Bolesti zavisnosti, Religija i mladi...).

Pojmove poput: *vrijednosti, norme, identitet, socijalizacija, hominizacija, kreacija, pravda, sloboda, nejednakost, demokratija, otvoreno društvo, građanska dužnost i odgovornost*, smatramo posebno važnim, jer predstavljaju nužan pojmovni aparat za razumijevanje osnovnih oblika društvenog života pa se preporučuje da ove pojmove proširuju i stalno koriste u objašnjenju društvenih pojava. Potrebno je da učenici uvide da je svijet kulture omeđen upravo ljudskim potrebama, normama i vrijednostima i da one posreduju između pojedinca i društva i zapravo ga definišu kao individualno i socijalno biće.

Nastavnik organizuje terenski rad učenika tokom koga će posmatrati, analizirati i izvoditi zaključke o promjenama u društvu. Takođe se preporučuje da nastavnik zadaje i domaće zadatke nakon kojih organizuje tribine, debate, izlaganje referata, eseja i seminarskih radova na zadate teme. Nastavnik će razvijati grupni oblik rada koji doprinosi razvoju odgovornog odnosa prema radu i zadacima, razvija toleranciju za drugačije, uči poštovanju pravila rada i saraduje sa drugima.

Nastavnik pomaže učenicima u pripremi jasne, efektne prezentacije i izvještaja o rezultatima rada. Nastavnik upućuje učenike kako da sređuju, klasifikuju i izlažu materijal, izrađuju slikovne prikaze promjena u društvu, prihvata inicijativu učenika, vodi aktivnosti, animira, koordinira i prati, slijedeći didaktička načela (od poznatog ka nepoznatom, od bližeg ka daljem, od konkretnog ka apstraktnom, od posebnog ka opštem).

Važno je takođe da nastavnici koriste različite izvore informacija, prate razvoj savremene sociologije i kontinuirano rade na sopstvenom usavršavanju.

G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA

a) Prilagođavanje programa djeci sa posebnim obrazovnim potrebama

Članom 11 Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama propisano je da se u zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, kao i od individualnih sklonosti i potreba djece obrazovni programi, pored ostalog mogu:

- modifikovati skraćivanjem ili proširivanjem sadržaja predmetnog programa;
- prilagođavati mijenjanjem metodike kojom se sadržaji predmetnog programa realizuju.

Član 16 istog Zakona propisuje da je škola, odnosno resursni centar dužan da, po pravilu, u roku od 30 dana po upisu djeteta, donese individualni razvojno-obrazovni program za dijete sa posebnim obrazovnim potrebama (IROP), u saradnji sa roditeljem i o tome obavijesti Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje i Ispitni centar.

Više informacija moguće je naći na sajtu:

<http://www.skolskiportal.edu.me/Pages/Inkluzivnoobrazovanje.aspx>

b) Prilagođavanje programa nadarenim učenicima

Rad sa darovitim učenicima se realizuje kroz dodatnu nastavu i slobodne aktivnosti. Sadržaji ove nastave obuhvataju *izabrane sadržaje iz redovne nastave* (koji se izučavaju kompleksnije) i *nove sadržaje* (koji se nastavljaju na sadržaje redovne nastave ili složenije pojave). Zadaci koji se postavljaju pred darovite učenike zahtijevaju od njih znanja i vještine na višim kognitivnim nivoima. Planirani sadržaji i aktivnosti treba da dovedu učenike u situaciju da razviju sposobnost transformacije i primjene znanja u novim situacijama u većem obimu (osmišljavanje eksperimenata, projekata, terenskog rada, problemski zadaci, kreiranje prezentacija, kratkih video-zapisa, zbirki, transformacija recikliranog materijala, organizovanje diskusija i debata). Na ovaj način biće im omogućeno da analiziraju, sintetizuju, argumentuju, procjenjuju, generalizuju, istražuju, postavljaju hipoteze, dokazuju, pokazuju, vrednuju podatke i informacije. Učenici treba da postavljaju, izvode i analiziraju eksperimente, zadatke i druge aktivnosti koje će od njih zahtijevati različite kompetencije i različite vidove izražavanja.

H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA

Vrednovanje procesa i ishoda učenja učenika vrši se tokom čitave nastavne godine. U tom cilju nastavnik treba da provjerava znanja, vještine i stavove učenika, analizira sakupljene informacije i donosi procjenu o kvalitetu učenja učenika i rezultatima učenja. Provjeravanje i ocjenjivanje ima svrhu (na početku i tokom školske godine) davanja procjene o trenutnom nivou postignuća učenika u

odnosu na ciljeve nastavnog predmeta i obrazovno-vaspitne ishode. Takođe, ima svrhu ocjenjivanja naučenog ili sumativno ocjenjivanje (poslije nastavne cjeline, na kraju klasifikacionih perioda, na kraju nastavne godine) kojim se procjenjuje konačni efekat učenja–nivo postignuća u odnosu na obrazovno vaspitne ishode definisane Predmetnim programom.

Provjeravanje znanja i ocjenjivanje mora biti u funkciji osnovnih ciljeva predmeta, a obuhvata stepen usvojenosti znanja, razumijevanje sadržaja Programa, provjeru analitičkog i sintetičkog rasuđivanja, primjenu usvojenog i aktivan odnos prema znanju. Cilj aktivnog pristupa u nastavi jeste razvoj ličnosti, individualnosti učenika, njegovo zadovoljstvo predmetnim aktivnostima, napredak u poređenju sa početnim stanjem, motivisanost i zainteresovanost za rad i aktivnosti, davanje kvalitetne povratne informacije učenicima o nivou njihovih postignuća (u kontinuitetu tokom čitave nastavne godine) i ocjenjivanje kao učenje koje uključuje samovrednovanje i vršnjačko vrednovanje učenika.

Provjeravanje i ocjenjivanje mora biti u skladu sa informativnim, formativnim i ciljevima socijalizacije. Provjera mora biti raznolika i u funkciji usvajanja novih znanja, zatim kako učenik uči, razumije i upotrebljava novo znanje. Provjeravanje i ocjenjivanje pored opštih načina i oblika (usmeno ili pismeno), mora sadržavati i posebne, specifične oblike koji postaju "obavezni" zbog specifičnosti samog predmeta Sociologije (seminarski radovi, grafički prikazi, izvještaji istraživanja, izrada eseja, testovi, statistički prikazi...). Elementi vrednovanja dati su kroz obrazovno-vaspitne ishode i ishode učenja u Programu i odnose se na sve domene učenja. Na osnovu datih elemenata, formiraju se kriterijumi ocjenjivanja (kriterijumsko ocjenjivanje) kojim se procjenjuje koliki je nivo usvojenosti određenog ishoda od strane učenika, čime se izbjegava subjektivizam u ocjenjivanju međusobnim upoređivanjem učenika (normativno ocjenjivanje). Kriterijume ocjenjivanja formira nastavnik i/ili stručni aktiv sa kojim treba upoznati učenike. Tokom ocjenjivanja koriste se raznovrsna sredstva u zavisnosti od domena učenja.

Prilikom vrednovanja i ocjenjivanja mora se voditi računa o osnovnim principima: svestranosti, kontinuiranosti, objektivnosti, individualizacije, javnosti i uvidu u kriterijume ocjenjivanja. Ocjena mora da ima stimulativni karakter i podsticaj za dalje interesovanje učenika za nastavni predmet. Pri ocjenjivanju se poštuje poznavanje, razumijevanje i mogućnost primjene novih znanja. Proces vrednovanja i ocjenjivanja mora da obuhvati naučnu–predmetnu pismenost; sposobnost analize, interpretacije, kao i primjenu naučnih znanja.

Za procjenu postignuća u kognitivnom domenu najčešće se koristi revidirana Blumova taksonomija: pamtiti (definicije, nabranje, zadaci sparivanja, označavanja, pitanja sa višestrukim odgovorima, dopunjavanje kratkih odgovora), razumjeti (diskusije na času, odgovori na pitanja, problemski zadaci, dijagrami uzroka i posljedice, pojmovne mape, pitanja s višestrukim odgovorima), primijeniti (problemski zadaci, terenski rad, simulacija), analizirati (studije slučaja, projekti, debate, rješavanje problema, istraživački radovi, analiza socioloških procesa i odnosa), evaluirati (kritički prikazi, problemski zadaci, kritički osvrt na društvenu stvarnost), stvoriti, kreirati (istraživački projekti, eksperimenti, izrada maketa, panoa, izrada prezentacija).

U psihomotornom domenu sredstva ocjenjivanja su praćenje tačnosti i brzine izvođenja vježbi, kvalitet izrađenih panoa, zidnih novina i dr. U afektivnom domenu izvještavanjem učenika i posmatranjem njegovog rada vrednujemo njegov odnos prema Predmetu i obavezama:

samostalnost u radu, kvalitet i ubijedjenost zastupanja stava i iznošenja mišljenja u diskusijama. Posmatranje učenika je poželjan vid praćenja i u socijalnom domenu gdje se vrednuje poštovanje pravila, saradnja sa drugima, pokazivanje tolerancije, posebno kod diskusija, projekata, eksperimenata, terenskog rada, grupnog rada i rada u paru. U cilju što kvalitetnijeg vrednovanja učenja i rezultata učenja može se napraviti formular sa potrebnim elementima praćenja u svim domenima.

I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA

a) Resursi za realizaciju nastave

Za realizaciju nastavnog programa i aktiviranje učenika, neophodno je korišćenje resursa koji olakšavaju proces, podižu motivaciju i interesovanje i omogućavaju primjenu različitih metodskih postupaka. U nastavi je neophodno korišćenje računara i dodatne opreme (diskete, video-disk, CD, školski softver), dijafilmova, nastavnih filmova itd. Pored tehničkih pomagala neophodno je koristiti i resurse kao što su:

- školska (ili seminarska) biblioteka (medijateka sa obaveznim udžbenicima, enciklopedijama, stručnom literaturom, periodikom);
- projektor;
- interaktivna tabla;
- računar sa pristupom Internetu;
- lokalni potencijali (biblioteke, arhivi, muzeji);
- preduzeća, organizacije i institucije;
- sportski objekti i društva;
- naučno-istraživačke ustanove;
- istorijska mjesta, lokaliteti i spomenici;
- lokalni kadrovi (istraživači, umjetnici, ljudi raznih profila, roditelji).

b) Profil i stručna sprema nastavnika i stručnih saradnika

Nastavu Sociologije izvode lica koja su u toku univerzitetskog obrazovanja stekla zvanje: profesor sociologije (diplomirani sociolog). U slučaju deficita ovog zvanja, nastavu Sociologije može izvoditi i lice sa zvanjem: *profesor filozofije i sociologije*.

c) Literatura

- Bosanac, M., Mandić, O.; Petković, S.: *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- Božović, R.R.: *Kultura potreba*, drugo dopunjeno izdanje, Naučna knjiga, Beograd, 1991.
- Božović, R.R.: *Prirodnost sela*, Institut za sociologiju, Filozofski fakultet Nikšić, Nikšić, 2010.
- Božović, R.R.: *Život kulture*, Filip Višnjić, Beograd, 2009.
- Ćeranić, G.: *Sociološka analiza svojinske strukture u postsocijalističkoj Crnoj Gori (1989–2000)*, Filozofski fakultet, Nikšić, 2011.
- Dibe, F.: *Srednjoškolci*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2002.

- Đorđević, D.: *Sociologija forever*, Niš, 1996.
- Elijade, M.: *Istorija verovanja i religijskih ideja (1–3)*, Prosveta, Beograd, 1991.
- Haralambus, M.: *Uvod u sociologiju*, Globus, Zagreb, 1989.
- Hauzer, A.: *Sociologija umjetnosti (1–2)*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
- Gidens, E.: *Sociologija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 2007.
- Gidens, E.: *Na ivici*, Plato, Beograd, 2003.
- Gidens, E.: *Posjedice modernosti*, Filip Višnjić, Beograd, 1998.
- Ilić, M.: *Sociologija kulture*, Beograd.
- Kotri, Z., Dragičević, M.: *Sociologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2010.
- Milić, V.: *Sociološki metod*, Nolit, Beograd, 1974.
- Mils, R.: *Sociološka imaginacija*, Savremena škola, Beograd, 1964.
- Mijušković, S.: *Društvena pokretljivost u Crnoj Gori*, Filozofski fakultet, Nikšić, 2010.
- Mitrović, M., Petrović, S.: *Sociologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2001.
- Moren, E.: *Duh vremena*, Kultura, Beograd, 1967.
- Šušnjić, Ž.: *Metodologija – kritika nauke*, Čigoja štampa, Beograd, 2002.
- Poper, K.: *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, BIGZ, Beograd, 1989.
- Tadić, Lj.: *Nauka o politici*, Rad, Beograd, 1988.
- Pavićević, V.: *Sociologija religije*, BIGZ, Beograd, 1980.
- Radulović, J., Ljaljević, A.: *Rodna ravnopravnost i zdravlje žena u Crnoj Gori*, Filozofski fakultet, Nikšić, 2010.
- Ranković, M.: *Sociologija i futurologija (1–2)*, ISI FF, Beograd (1995, 1998).
- *Razaranje društva*, ISI FF, Soroš, Beograd, 1995.
- *Rusija 1990 – 2015*, Sociološki fakultet MGU I. Lomonosov–Moskva i Filozofski fakultet–Institut za sociologiju i psihologiju, Nikšić, 2016.
- Smit, D.: *Uspon istorijske sociologije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2000.
- *Sociološke hrestomatije (1–5)*, Nolit, Beograd, 1989.
- Stanovčić, V.: *Vlast i sloboda*, Čigoja štampa, Beograd, 2003.
- Šušnjić, Ž.: *Metodologija – kritika nauke*, Čigoja štampa, Beograd, 2002.
- Tadić, B.: *Sociologija politike*, Unireks, Podgorica, 1996.
- Tejlor, Č.: *Bolest modernog doba*, Čigoja, Beograd, 2002.
- Valsiner, J.: *Čovjekov razvoj i kultura*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1997.
- Veber, M.: *Privreda i društvo*, Prosveta, Beograd, 1976.
- Vederil, R.: *Kolaps kulture*, Clio, Beograd, 2005.
- Vujović, S.: *Urbana sociologija*, Beograd, 1987.
- Vukićević, S.: *Crna Gora na prelazu milenijuma*, CNB Đurđe Crnojević, Cetinje, 2003.
- Vukićević, S., Božović, R. R.: *Zbornik – Sociološki aspekti progressa i kulture*, Jasen, Nikšić, 2001.
- Vukićević, S., Božović, R. R.: *Sociološki aspekt progressa i kulture*, Jasen, Institut za filozofiju i sociologiju Filozofskog fakulteta u Nikšiću, Nikšić, 2001.
- Vukićević, S., Čeranić, G., Šarović, R., Živković, P., Samardžić, O.: *Postsocijalizam (Crna Gora)*
- Vukićević, S.: *Homoprivatus*, Naučna knjiga, NIP Univerzitetska riječ, Beograd, Nikšić, 1990.
- Vukićević, S.: *Ideal i stvarnost ekomenadžmenta*, Služba zaštite životne sredine Opštine Nikšić, 1956. ??? iz 56. godine starije od mene auuu
- Vukićević, S.: *Simuliranje promjene*, Univerzitet Crne Gore, Obod, Podgorica – Cetinje, 1998.
- Vukićević, S.: *Sociologija rada*, Filozofski fakultet, Nikšić, 1991.
- Zečević, S., Krivokapić, N.: *Rod, identitet i kultura*, Institut za sociologiju, Filozofski fakultet Nikšić, Nikšić, 2010.

Literatura za nastavnike mora obuhvatati stručnu literaturu za posebno predloženi izborni sadržaj i neopohodnu metodičku literaturu. U skladu s otvorenosću programa, nastavnici mogu dopuniti

literaturu ili preporučiti druge izvore u odnosu na predložene radi upoznavanja s novim saznanjima interesima učenika, škole, sredine.

Periodika

U nastavi se koriste časopisi, revije, godišnjaci, pregledi koji mogu biti upotrijebljeni u okviru datih sadržaja.

Preporuka:

- Sociologija
- Sociološki pregled
- Luča
- Godišnjak CANU za društvene nauke
- Ilustrovani časopisi u kojima se tretira društvena problematika.

Predmetni program **SOCIOLOGIJA za III razred opšte gimnazije** uradila je Komisija u sastavu:

Dr Nataša Krivokapić, predsjednica

Ana Ivanović, članica

Ivan Đukić, član

U izradi predmetnih programa korišćeni su: Predmetni program Sociologija (2016), *Metodološko uputstvo za pisanje predmetnih programa zasnovanih na ishodima učenja* (2019) i važeća zakonska regulativa.